

Sisäministeriölle

Viite: SMDno-2016-1282

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto ehdotuksesta viranomaisten yhteistyön järjestämiseksi taistelualueelta palaajien kanssa toimimiseksi

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmis-oikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi ehdotusta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Ehdotuksen keskeinen sisältö

Sisäministeriön 20.8.2016 asettaman työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus siitä, miten viranomaisten yhteistyö tulisi järjestää, jotta Syyrian ja Irakin taistelualueilta palaajiin liittyviä turvallisuusriskejä vähennetään ja ne kyetään hallitsemaan.

Laadittavan toimintamallin tavoitteena on vähentää taistelualueelta palaajiin liittyvää väkivallan ja radikaalisoitumisen riskiä ja edistää heidän palaamistaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Työryhmä on käsitellyt myös kolmannen sektorin järjestöjen toimintaa ja sitä, miten järjestöjen tuottamat palvelut tulisi liittää viranomaisten toimintaan. Taistelualueelta palaavien lasten tilannetta on tarkasteltu erikseen.

Raportin tarkastelun kohteena olevat, taistelualueelta Suomeen palaavat ovat Suomen kansalaisia, Suomen ja jonkin toisen maan kansalaisia (kaksoiskansalaisuus) tai henkilöitä, jotka voivat palata Suomeen koska heillä on voimassa oleva oleskelulupa. Raportissa käsitellään tilanteita, jossa henkilön palaamista Suomeen ei voida laillisin perustein estää. Raportissa ei ole käsitelty taistelualueille matkustamisen estämiseen tai sieltä palaamisen estämiseen liittyviä kysymyksiä.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä, että taistelualueelta palaavien tukemiseen ja auttamiseen valmistaudutaan kehittämällä viranomaisyhteistyötä sekä yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Ehdotuksessa on tunnistettu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen asettamia velvoitteita sopimusvaltiolle, jota on pidettävä myönteisenä asiana. Tarkkaa tietoa taistelualueelle matkustaneista ja sieltä palaavien lasten ja nuorten määrästä ei ole saatavilla. Tiedossa kuitenkin on, että Suomesta on lähtenyt lapsia taistelualueille, siellä on syntynyt suomalaisia lapsia ja heitä on palannut Suomeen.



Lasten tilanteen huomioiminen sekä taistelualueelta palaajana että palaajan perheenjäsenenä Suomessa on välttämätöntä. Lasten asema haavoittuvaisena ja erityistä suojelua tarvitsevana edellyttää, että traumatisoituneiden lasten auttamiseksi on tarjolla riittävästi ammattitaitoisia resursseja, jotka tekevät moniammatillista yhteistyötä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta kattaa myös kaikki lapsen arkeen liittyvät toiminnot, kuten varhaiskasvatus, koulu sekä harrastustoiminta.

Taistelualueella traumatisoituneiden lasten ja heidän avuntarpeen tunnistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on keskeinen tehtävä. On tärkeää huomata, että kaikki avun tarpeessa olevat lapset eivät välttämättä itse ole olleet taistelualueella lainkaan. Lapsen lähipiirissä voi olla henkilö tai henkilöitä, jotka taistelualueelta palanneena ovat tavalla tai toisella uhka lapsen fyysiselle tai psyykkiselle hyvinvoinnille. Lapset voivat kuulla aikuisten kertomaa taistelualueiden tapahtumista tai he näkevät läheisen väkivaltaista käytöstä. Taistelualueilla voi myös olla edelleen lapsen kavereita tai sukulaisia ja yhteydenpito heihin on tänä päivänä helppoa esimerkiksi sosiaalisen median avulla. Taistelualueiden todellisuus voi tulla hyvinkin lähelle lasta, joka asuu Suomessa. Lapsella saattaa siten olla vakavia pelkotoja ilman, että hän fyysisesti on itse ollut taistelualueella.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että sosiaali- ja terveystaluuissa pystytään tunnistamaan taistelualueelta palaavat lapset sekä lapset, joiden elämään voi tavalla tai toisella vaikuttaa taistelualueelta palannut henkilö. Myös kouluissa ja varhaiskasvatuksessa tulee olla tehokkaat valmiudet tunnistaa ja toimia näiden lasten avun saannin käynnistämiseksi. Koulu tai päiväkotito on useimmiten lapselle tuttu ja turvallinen arjen ympäristö, jossa syntyy luottamuksellisia suhteita lapsen ja aikuisen välille. Koulun ja päiväkodin aikuisilla on siten hyvät mahdollisuudet tunnistaa lapsen traumat ja avun tarve. Se edellyttää lapsen kuuntelemista ja kuulemista sekä lapsen kertoman vakavasti ottamista. Näillä ympäristöillä ylipäättään voi olla suuri merkitys lapsen traumaista toipumiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että THL:N Kouluterveyskysely tuottaa laajasti tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, jota on saatavilla eriteltynä myös maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista. Tätä tietoa voitaisiin hyödyntää kehitettäessä menettelyjä traumatisoituneiden lasten tunnistamiseksi ja auttamiseksi.¹

Ehdotuksessa todetaan, että sosiaalipalvelut ovat keskeisessä asemassa taistelualueelta palaavien integroinnissa takaisin yhteiskuntaan. Lastensuojelun osalta todetaan, että lastensuojelussa ilmiö ei näy lainkaan. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että sekä sosiaalihuollon että lastensuojelun työntekijöiden valmiutta tunnistaa avun tarpeessa olevat lapset on ensiarvoisen tärkeää. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että lapselle tarjottava tuki ja hoito olisi käynnistettävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa eikä tuen saaminen saa olla riippuvainen lastensuojelun asiakkuudesta. Aikuisille tarjottavissa palveluissa on aina selvitettävä myös aikuisen huollettavana tai hoidettavana olevan lapsen avun tarve.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että tavalla tai toisella taistelu- tai sotatraumoista kärsivien lasten mielenterveyspalvelujen kehittämiseen ja saatavuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lasten auttaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on kannattavaa sekä taloudellisesti että inhimillisesti. Maahanmuuttajalapsille tarjottavissa mielenterveyspalveluissa on ollut vakavia puutteita. Palveluita ei ole riittävästi tarjolla eikä myöskään tarvittavaa erityisosaamista. Oman haasteensa terapiapalveluissa on tulkin käyttö. Vaikeiden traumaattisten kokemusten käsittely vieraalla kielellä, erityisesti jos kielitaito on heikko, on vaikeaa, jopa mahdotonta. Terapeutit eivät myöskään välttämättä suostu työskentelemään tulkin välityksellä.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että taistelualueelta palaavien lasten lisäksi myös turvapaikanhakijalasten, ja erityisesti yksin maahan tulleiden lasten kohdalla, tulee ottaa huomioon, että heidän taustallaan voi olla vakavia traumaattisia kokemuksia, jotka liittyvät lähtömaan väkivaltaisuuksiin. Kaikkien näiden lasten auttamiseksi on oltava toimivat moniammatilliset ja lapsiystävälliset yhteistyömenettelyt, jotka kattavat koko lapsen elinpiirin.

Jyväskylässä 9.3.2017

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

¹ Ks. Matikka, A; Luopa, P; Kivimäki, H; Jokela, J; Paananen, R: Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013. THL Raportti 26/2014, verkossa:
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116720/URN_ISBN_978-952-302-297-3.pdf